

Innspill til forskningsprioriteringer Statsbudsjettet 2024

Forskningsinvesteringene og internasjonalt samarbeid må styrkes for å lykkes med omstilling

Aldri før har vi stått overfor så store nasjonale og internasjonale utfordringer på så mange områder samtidig. Langsiktige utfordringer innen klima, miljø og energi og mer kortsiktige utfordringer som følger av pandemi og krig i Europa innebærer at også forskningen må være langsiktig og forutsigbar og samtidig må svare på umiddelbare behov for nye løsninger. Det krever en forskningspolitikk og -finansiering som bygger langsiktig kunnskap og kapasitet samtidig som kapasiteten må bygges og benyttes fleksibelt, på tvers av institusjoner og sektorer.

En framtidsrettet forskningspolitikk må svare ut det grønne skiftet og øvrige store samfunnsutfordringer som digitalisering, eldrebølge, utenforskap, migrasjon, demokratiutvikling osv. De neste 10 årene blir avgjørende for hvordan vi møter dagens løpende utfordringer og for hvilket samfunn vi overlater til kommende generasjoner. Vi skal omstille norsk økonomi fra petroleumsavhengighet, skape nye arbeidsplasser og et bærekraftig velferdssamfunn, være klimanøytrale i 2050, oppnå naturmålene og FNs bærekraftsmål i 2030. Mulighetene er store for at vi skal greie å ta samfunnet vårt gjennom det grønne og digitale skiftet til et bærekraftig samfunn basert på grønn og rettferdig verdiskaping.

Meld. St. 5 *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning (2022-2032)*, LTP, setter viktige mål og prioriteringer for forskningspolitikken. Skal disse realiseres, kreves tydelig politisk prioritering og at vi arbeider raskt og på nye måter, på tvers av sektorer og interesser i samfunnet. Og det krever forutsigbarhet, slik Nasjonal Transportplan og Langtidsplan for forsvaret gir Stortingets prioriteringer i andre sektorer som trenger langsiktighet.

En kraftsatsing med økt investering i forskning både fra offentlig og privat sektor er nødvendig for å møte utfordringene og realisere Stortingets mål og prioriteringer i Langtidsplanen.

Globale utfordringer – nasjonale prioriteringer

Norge har i fellesskap løst store utfordringer tidligere. Olje-eventyret vokste frem ved tydelig politisk lederskap gjennom håndtering av fellesskapets ressurser, vilje til tung satsing på teknologiutvikling og forskning og brei støtte i samfunnet. Utvikling av vaksiner under pandemien kjennetegnes av felles kriseforståelse, tydelig politisk lederskap og brei tillit i befolkningen. Krigen i Ukraina har utløst forpliktende europeisk samarbeid bl.a. på energiområdet. Felles utfordringer har utløst tunge offentlige og private investeringer i forskning og innovasjon, samarbeid på tvers av nasjonalstater og sektorer og rask handling under usikkerhet. Dette er kjennetegn som er gyldige når vi som samfunn nå må håndtere de andre store fellesprosjektene, ikke minst det grønne skiftet. Nye industrieventyr og avgjørende samfunnsoppgaver ligger foran oss, utfordringer og muligheter som vi må løse i fellesskap.

Vi trenger fellesgoder og sterke samarbeid for forskning, utvikling av ny teknologi og nye løsninger, dette løser ikke hvert enkelt land, sektor eller virksomhet alene. Omstillingspakker og målrettede samarbeidsplattformer for næringsliv/næringsklynger, offentlig sektor, frivillige organisasjoner og forskningsinstitutter blir avgjørende. Forskningsinstituttene samarbeider med alle aktørgruppene allerede og er avgjørende for å koble aktørene, også med internasjonale samarbeidsparter.

De store globale samfunnsutfordringene må løses gjennom nasjonale prioriteringer:

- A. Fra petroleumsavhengig økonomi til grønn internasjonal konkurransekraft – basert på at vi skaper jobber og kutter utslipp i hele landet, for eksempel fornybar energi, batteriproduksjon, autonom skipsfart, blå og grønne matsystemer, helseteknologi m.m.
- B. Fra store klimautslipp til nullutslippssamfunn og naturmangfold - dvs økt digitalisering, ny fornybar energi, bærekraftig transport i hele landet, sirkulærøkonomi m.m.
- C. Fra eldrebølge, utenforskap og kostnadseksplasjon til et bærekraftig velferdssystem – mer digitalisering og velferdsteknologi i helse- og omsorgstjenester, økt deltakelse i arbeidslivet, offentlig-privat samarbeid, treffsikre velferdsordninger på tvers av forvaltningsnivå m.m.

FFA mener at for å løse hver av samfunnsutfordringene, må vi må utvikle og ta i bruk ny kunnskap, teknologi og nye løsninger på veldig kort tid. Tverrfaglig forskning og tverrsektorielt samarbeid er avgjørende, slik også LTP påpeker. Veien fra ny kunnskap til bruk må være kort og kunnskapen må spres raskt.

1. Vi må samarbeide internasjonalt med de beste miljøene og de som deler våre utfordringer. Retur-EU er avgjørende for at forskningsinstituttene skal fortsette å delta i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon, Horisont Europa. Hittil har forskningsinstituttene stått for 37% av den norske suksessen. FFA er glad for at Retur-EU er gitt en ramme i 2023 på 500 mill kr. Rammen for Retur-EU må følge suksessen og ikke gi økonomisk uforutsigbarhet som begrenser instituttene deltakelse. Hvis instituttene fortsetter å øke sin aktivitet mot Horisont Europa sammen med bedrifter og offentlige virksomheter og vinner flere prosjekter, vil rammen ikke strekke til og instituttene må redusere sin aktivitet. Det betyr at returen av norske forskningsmidler fra EU til Norge, som allerede er betalt inn i form av nasjonal kontingent, vil begrenses. Retur-EU er en resultatbasert del av forskningsinstituttene grunnfinansiering, dvs den utbetales kun når instituttene har mottatt finansiering av forskningsprosjekter fra Horisont Europa. De omstillingene Norge står overfor krever tverrfaglighet og kunnskapsutvikling på tvers av sektorer. Det betyr at vi må bygge langsiktig anvendt forskning og øke den samlede grunnfinansieringen til instituttene over en 5-årsperiode til samme nivå som i resten av Europa, dvs 25% av omsetningen. Iflg OECD betyr dagens lave grunnfinansiering "lost opportunities" for Norges innovasjonskraft. Klima- og miljødepartementet bevilger grunnfinansiering til norske miljøinstitutter gjennom Norges forskningsråd. Etter nullvekst i 2023, bør grunnfinansieringen økes i statsbudsjettet for 2024.
2. Klima, miljø og energi er en av de seks tematiske prioriteringene i den nye Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning. Flere av de andre tematiske prioriteringene er også høyst relevante i norsk klima- og miljøpolitikk, blant annet den tematiske prioriteringen Hav og kyst. Dette er forskning som helt eller delvis faller inn under KLDs ansvarsområde jmf. sektoransvaret. Norge har høsten 2022 forpliktet seg til en ny klimaavtale i Sharm-el-Sheikh og en historisk naturavtale i Montreal. For å bidra til å realisere målene i de globale avtalene, vil det kreves en storstilt satsning på klima- og miljøforskning. KLDs samlede forskningsbevilgninger ble kuttet med 27 millioner i statsbudsjettet for 2023. For at innsatsen skal komme på et nivå som svarer til ambisjonene i Norges forpliktelser i klimaavtalene og i departementets egne strategier, må kuttet reverseres i tillegg til en realøkning i bevilgningene til Norges forskningsråd sammenlignet med 2022-budsjettet.
3. Ordninger som sikrer samarbeid, er nødvendig for å utvikle løsninger som treffer behovene raskt og møte Stortingets prioriteringer i Langtidsplanen. Grønn plattform, Senter for forskningsdrevet innovasjon og Forskningssenter for miljøvennlig energi er gode eksempler som bør styrkes og tas i bruk på flere utfordringsområder, for eksempel digitalisering i næringslivet, bærekraftig transport, utenforskap i skole og arbeidsliv, helse- og velferdsteknologi osv. Virkemidler som Retur-EU,

Innovasjonsprosjekter i næringslivet og Kompetanse- og samarbeidsprosjekter er også treffsikre instrumenter som bør styrkes og sikre samarbeid mellom brukermiljø og forskningsmiljø. Slik styrkes utviklingsmulighetene for SMBer og offentlige virksomheter i hele landet.

Med trange økonomiske rammer, må en omfordele fra lite effektiv virkemiddelbruk med liten eller ingen multiplikatoreffekt til mer effektive FoU-virkemidler med høy multiplikatoreffekt. Når midler skal prioriteres, må omfordeling baseres på kunnskap om effekten av virkemidlene. Basert på evalueringer, stiller vi spørsmål ved om alle virkemidler gir like stor addisjonalitet, like stor spredning og like stor avkastning for samfunnet. En del av SkatteFunn som gis til store og forskningserfarne bedrifter er evaluert å gi liten merverdi, da den i vesentlig grad finansierer utviklingsarbeid som ville blitt gjennomført uansett. SkatteFunn til små og mellomstore bedrifter med lite forskningserfaring er evaluert å gi god merverdi. Vi mener det er grunn til å undersøke om alle deler av SkatteFunn er like effektive som andre næringsrettede virkemidler nevnt over, eller om en andel av de 3 mrd kr (2022) kan benyttes mer effektivt og gi større spredning, omstilling, konkurransekraft og vekst i næringslivet.

Forskningsinstituttene arbeidsform er tillitsfullt samarbeid med bedrifter, offentlige virksomheter og forskningsmiljø på tvers av sektorer og nasjonale grenser. Instituttene er koblingspunkt i samarbeidet og anses som en avgjørende styrke i EU og Norge. OECD understreker forskningsinstituttene rolle i å løse store samfunnsutfordringer gjennom evnen til raskt å kunne mobilisere større og komplekse initiativ, som krever aktiv involvering på tvers av fag, for å få til helhetlige løsninger. Instituttene bør utnyttes for alt de er verd i det avgjørende omstillingsarbeidet.

Budsjettforslag for 2024:

Investering i forskning må økes innenfor de prioriterte områdene i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning, for å øke omstillingstakten i samfunnet. Økningen må brukes målrettet og effektivt og bidra til å øke næringslivets og offentlig sektors forskningsinvesteringer og bidra til å utløse store forskningsmidler fra EU:

1. **Norge må delta i det store forsknings- og innovasjonssamarbeidet i Europa for et konkurransedyktig grønt næringsliv og et godt og omstillingsdyktig velferdssamfunn**
EUs finansiering er basert på at andre europeiske land finansierer sine institutter med grunnfinansiering på 20%-50%. Retur-EU må sikre at forskningsinstituttene fortsatt kan delta for fullt og hente hjem store forskningsmidler fra EU. Rammen for Retur-EU må følge instituttene suksess i Horisont Europa og ikke begrense muligheten for deltakelse. Budsjettkonsekvens ligger i KD, mens gevinsten vil ligge ikke minst på klima- og miljøområdet som er høyt prioritert i Horisont Europa og som er forskningsområder hvor norske forskningsinstitutter konkurrerer svært godt. Rammen for Retur-EU må økes fra 500 MNOK i 2023 til 550 MNOK i 2024 for å holde tritt med instituttene gjennomslag i EUs forskningsprogram.

Grunnfinansieringen til forskningsinstitutter må trappes opp til 25% over en femårsperiode til 2028.

Budsjettkonsekvens 2024 for KLD: 50 mill.kr. Økningen bør kanaliseres til Langtidsplanens mål og prioriteringer innen klima og miljø og hensynta målene satt i kunnskapsstrategiene for departementet og de underliggende direktoratene.

2. **Tverrfaglig samarbeid må etableres for å bygge beste kunnskap på tvers for grønn og rettferdig omstilling og verdiskaping** i flere bransjer og i offentlig sektor, på Langtidsplanens tematisk prioriterte områder. Budsjettkuttet i 2023 på 500 mill kr må reverseres og budsjettene realøkes fra 2022. For KLD foreslår vi å realøke forskningsbevilgningen med 150 mill kr for å reversere budsjettkuttet på 28 mill kr i 2023 og bygge kunnskap for å oppfylle Norges forpliktelser i klimaavtalen og miljøavtalen.

3. For å finansiere Langtidsplanens prioriteringer, må en **omprioritere fra virkemidler som treffer mindre effektivt til virkemidler som er dokumentert effektive og treffsikre** og som utløser ytterligere finansiering. Åpen konkurranse om forskningsmidler gjennom Forskningsrådet sikrer kvalitet og relevans i forskning. Også sektorvise åpne utlysninger sikrer god kunnskapsberedskap på høyt prioriterte områder. Samarbeid mellom de som eier utfordringen og forskningsmiljø gjør at forskningen tas i bruk og at kunnskapen spres og utvikles videre. Det bør vurderes om de minst effektive delene av SkatteFunn kan gi flere nye arbeidsplasser og større konkurransekraft ved å omfordes til andre næringsretta virkemidler. Fellesskapets midler må brukes effektivt og gi størst mulig samfunnsnytte. Antatt omfordelingspotensiale fra Finansdepartementet til NFD, OED og LMD er i størrelsesorden 1 mrd. kr, men dette må utredes.

Vi utdyper gjerne forslagene og ønsker lykke til med budsjettarbeidet!

Vennlig hilsen

Lars Holden

Styreleder FFA

Agnes Landstad

Daglig leder FFA

Forskningsinstituttene Fellesarena organiserer de 33 selvstendige forskningsinstituttene som fyller kriteriene for grunnfinansiering fra Forskningsrådet, til sammen 6500 årsverk og 11 mrd kr i årlig omsetning, derav 1,2 mrd kr fra utlandet. Norge har i sin instituttsektor et velfungerende apparat for anvendt, tverrfaglig og målrettet forskning. Forskningen er innrettet mot samfunnsutfordringene og bidrar til konkurransekraft, innovasjonsevne og omstilling i næringsliv og offentlig sektor. Forskningsinstituttene er forsknings- og innovasjonspartnere for bedriftene og akseleratorer for omstilling i samfunnet.